

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ ЗА ФАКТАМИ ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Заріцька К.Г.

*старший викладач кафедри кримінально-правових
та адміністративно-правових дисциплін*

*Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янука
м. Рівне, Україна*

Із прийняттям Закону України від 06.12.2017 № 2227-VII «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» в Україні статтею 126-1 Кримінального кодексу України (далі – КК України) передбачено кримінальну відповідальність за вчинення домашнього насильства [1].

Відповідно до п.18 ч. 1 статті 23 Закону України «Про Національну поліцію» одним із завдань покладених на Національну поліцію України є вжиття заходів для запобігання та протидії домашньому насильству або насильству за ознакою статі [2]. При запобіганні та протидії домашньому насильству працівники Національної поліції України згідно зі статтею 10 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» наділені повноваженнями виявляти факти домашнього насильства та своєчасно реагувати на них; приймати і розглядати заяви та повідомлення про вчинення домашнього насильства, інформувати постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися; виносити термінові заборонні приписи стосовно кривдників; ставити на профілактичний облік кривдників та проводити з ними профілактичної роботи в порядку, визначеному законодавством; здійснювати контроль за виконанням кривдниками спеціальних заходів протидії домашньому насильству протягом строку їх дії; анулювати дозволи на право придбання, зберігання, носіння зброї та боєприпасів їх власникам у разі вчинення ними домашнього насильства, а також вилучати зброю та боєприпаси у порядку, визначеному законодавством; взаємодіяти з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству тощо [3].

Лише за період січень-серпень 2021 року відповідно до Єдиного звіту про кримінальні правопорушення Офісу Генерального прокурора до Єдиного реєстру кримінальних правопорушень внесено

1849 кримінальних проваджень за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого статтею 126-1 КК України, з яких по 1555 провадженнях вручено підозру, а до суду з обвинувальним актом направлено лише 1492 проваджень [4]. Однією з актуальних проблем притягнення особи до кримінальної відповідальності за вчинення домашнього насильства залишається проблема доказування систематичного вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства, як об'єктивної сторони злочину.

Варто почати з того, що обставинами, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні згідно з чинним Кримінальним процесуальним кодексом України, є: подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення), винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення; види і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат; обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження; обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання [5].

Об'єктивною стороною злочину, передбаченого статтею 126-1 КК України, є діяння, що полягає у систематичному вчиненні фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи [6].

Відповідно до постанови Пленуму Верховного суду України від 07.02.2003 № 2 «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» систематичним приниженням людської гідності є тривале принизливе ставлення до потерпілого (постійні образи, глумління над ним тощо [7], що вчиняється не менше трьох разів протягом нетривалого часу [8].

На думку М.І. Бажанова, систематичність означає вчинення діяння більше ніж два рази (тобто три й більше), якщо протиправні дії є вираженням певної негативної тенденції в поведінці винуватої особи [9, с. 56]. О. Дудоров і М. Хавронюк, даючи тлумачення систематичності, відзначають, що вона «означає постійну повторюваність тотожних чи схожих дій (чи бездіяльності) кожна з яких сама по собі може створювати враження незначної, але в сукупності вони впливають на потерпілу особу надзвичайно негативно, і інтенсивність цього впливу може залежати як від ступеня агресивності кожного окремого діяння, так і від їхньої

кількості». При цьому учені додають, що закінченим злочин вважається з моменту вчинення хоча б однієї з трьох форм насильства (фізичного, психологічного чи економічного) втретє, в результаті чого настав хоча б один з указаних в законі наслідків [10, с. 78]. Звідси слідує, що для доказування факту вчинення злочину, що передбачений статтею 126-1 КК України, повинно бути встановлено вчинення перших двох актів насильства. Отже, важливим критерієм при доказуванні вчинення злочину, передбаченого статтею 126-1 КК України, є кількісний критерій, що свідчить про багаторазовість періодично здійснюваних дій (три рази і більше). Поряд цим важливу роль відіграє і якісний критерій, що демонструє взаємозв'язок між діяннями, внутрішньою єдністю, що утворюють певну лінію поведінки винного щодо конкретного потерпілого чи потерпілих. Лише за наявності як кількісного, так і якісного критерію можна стверджувати, що насильство носить систематичний характер [11].

Складність цього питання також полягає і в тому, що статистичні дані не відображають усі масштаби, оскільки багато випадків вчинення домашнього насильства є латентними. Так, зокрема, за даними соціологічного дослідження щодо масштабів домашнього насильства в Україні, що проведений Українським інститутом майбутнього у період з 18-28 червня 2021 року, 2млн. серед 30,8 млн. жителів України стверджують, що стали жертвами жорстокого поводження у побуті. При цьому 48% респондентів з числа тих, розповіли про відомі їм випадки домашнього насильства, стверджують, що за фактом цього насильства ніхто до поліції не звертався, натомість 36% відповідали, що викликали поліцію, зверталися до дільничного з проханням провести бесіду з кривдником і 11% знають про подання заяви до поліції [12].

Підсумовуючи вищевикладене, варто зазначити, що домашнє насильство – глобальне та масштабне явище, яке має безпосередній вплив як на окремих осіб, так і на суспільство в цілому, а тому держава в особі працівників Національної поліції України, доказуючи систематичність вчинення домашнього насильства і як наслідок притягуючи особу до кримінальної відповідальності за це діяння, повинна забезпечити реалізацію прав та свобод людини і громадянина, а також запобігти вчиненню нових злочинів домашнього насильства.

Література:

1. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами:

- Закон України від 06.12.2017 № 2227-VII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19#n41>
2. Про Національну поліцію: *Закон України* від 02.07.2015 № 580-VIII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
 3. Про запобігання та протидію домашньому насильству: *Закон України* від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
 4. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-серпень 2021 року. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=114368&libid=100820&c=edit&c=fo
 5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
 6. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14?find=1&text=%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC#w1_1
 7. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи: *Постанова Верховного суду України* від 07.02.2003 № 2. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03?find=1&text=%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD#w1_1
 8. Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність *Постанова Верховного суду України* від 27.02.2004 № 2. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-04?find=1&text=%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD#w1_1
 9. Бажанов М.І. Множественность преступлений в уголовном праве Украины. Харьков : Право, 2000. 128 с.
 10. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М.І. Хавронюка. Київ : Ваіте, 2019. 288 с.
 11. Степаненко О., Агапова К. Кількісний критерій систематичності як ознака домашнього насильства. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 4. С.323-327.
 12. Домашнє насильство в Україні: досвід та настрої громадян. URL: <https://uifuture.org/publications/domashnye-nasylstvo-2-mln-ukrayincziv-stverdzhuyut-shho-staly-zhertvamy-zhorstkogopovodzhennya-u-pobuti/>